

Krabák Attila Adrián⁹⁵

A foglalkoztatás elősegítése Miskolc két leszakadó városrészében

A hátrányos helyzetű, leszakadó társadalmi csoportok foglalkoztatása, társadalmi integrációja számos terület szakembereinek kihívást jelentő feladat. Ezen csoportok tagjai gyakran szegregátumokban, slum-okban koncentrálódnak, ahol számos probléma egyszerre jelenik meg, köztük a foglalkoztatási-foglalkoztathatósági nehézségek is. A központi kérdés, hogy hogyan lehet az akadályok ellenére a szegregátumokban élők foglalkoztatását, társadalmi integrációját elősegíteni, támogatni. A fenntarthatóság és a hatásosabb beavatkozások érdekében azonban a hagyományos megoldásoktól eltérő, innovatív módszerek alkalmazása szükséges. Erről szól az EaSI keretprogramba illeszkedő, Miskolc Önkormányzata által kezdeményezett, 4IM mozaikszóval illetett kísérleti projekt. A tanulmányban a projekt foglalkoztatásfejlesztési folyamatának alakulását elemzem esettanulmányyszerűen a projekt beavatkozási területét képező két leszakadó városrészben. Időigényes, változékony folyamatról van szó, rögzös úttal és kockázatokkal, de az eredmények a kevés résztvevő ellenére némi bizakodásra adhatnak okot. Üzemlátogatás, re-integrációs és pályorientációs foglalkozások, álláskeresési tréningek valósultak meg, 34 fő egyéni foglalkoztatási tanácsadásban részesült és néhányan elhelyezkedtek, a lakosság aktivitása pedig általánosságban nőtt. Ezalatt szakmaközi kapcsolatok jöttek létre és erősödtek meg.

*Kulcsszavak: társadalmi innováció, foglalkoztatás, leszakadás, integráció, együttműködések
JEL – kód: J21, R58*

Facilitating employment in two deprived neighbourhoods of Miskolc

The employment and social integration of vulnerable and marginalised groups is a challenging task for professionals in many fields. Members of these groups are often concentrated in segregated areas, slums, where several problems co-exist, including difficulties in employment and employability. The central question is how to facilitate, support and improve the employment, social integration and living conditions of people living in slums, despite the obstacles. However, to ensure the sustainability and effectiveness of interventions, it is necessary to think in terms of collaborations, knowledge sharing, and innovative methods rather than relying solely on traditional solutions. This is what the 4IM project, initiated by the Municipality of Miskolc under the EaSI framework programme, launched at the end of 2021 with the support of the European Union, is all about. In my role as a part-time employee, I was able to follow and describe the employment development process of the project, essentially as a participant observer. This was complemented by an analysis of the documents produced during the period, and a case study was created in the deprived neighbourhoods of Bábonyibérc and Tetemvár, the project intervention areas. It is a time-consuming and volatile process, with a rough road and risks, but the initial results are encouraging despite the small number of participants. Re-integration and career guidance sessions have been implemented, a visit to a plant was conducted, 34 people received individual employment counselling, some found jobs and the activity of the population in general has increased. During this time, interprofessional relations have been built and strengthened.

*Keywords: social innovation, employment, marginalisation, integration, cooperations
JEL – code: J21, R58*

<https://doi.org/10.32976/stratfuz.2024.32>

⁹⁵ Ph.D. hallgató, Debreceni Egyetem, szociológus, okleveles emberi erőforrás tanácsadó, krbak.attila@gmail.com

Bevezetés

A hátrányos helyzetű, sérülékeny csoportok foglalkoztatása, társadalmi integrációja a szociális, foglalkoztatási-, és sok más terület szakembereinek egyaránt kihívást jelent. Ezen társadalmi osztály tagjai jellemzően szegregátumokban, slum-okban koncentrálnak, mint sajátos jellemzőkkel bíró területeken, ahol számos probléma párhuzamosan van jelen. Ezek közé tartoznak többek között a foglalkoztatási-foglalkoztathatósági nehézségek is (Márctis 2022). A hátrányos helyzetűek foglalkoztatását sokszor a velük kapcsolatos előítéletek, sztereotípiák (Szabó 2022), a külső kontrollós attitűd és a gyakori kudarcok (Németh 2019), a tanult tehetetlenség jelensége (Seligman 2011), valamint a szokásaik és normáik, a munkaszocializáció hiánya tovább nehezíti (G. Fekete 2008).

A probléma hazánkban a rendszerváltás óta került a fókuszba a tömeges munkanélkülivé válás éveiben és azt követően. 2010 óta jelentősen nőtt a foglalkoztatottság és harmadára csökkent a súlyos deprivációban élők aránya (Fabók 2024), viszont számos település vagy városrész továbbra is küzd ezekkel a problémákkal.

Mindenkori döntéshozói akarat hiányában a felzárkóztató programok, Európai Uniók projektek gyakran önmagukban nem tudták kezelni a szegregálódást (Farkas 2017, Doros 2024) vagy egy a probléma gyökerével foglalkoztak. A civil szervezetek, állami szervek mindemellett számtalan esetben eszköztelennek érzik magukat, illetve nincs közöttük hatékony együttműködés, tudásmegosztás. A települészámolások pedig sok esetben a szegénység szegregáción keresztüli szabályozását célozzák és könnyen a probléma szétterülésének, áthelyeződésének következményével járhat, így nem jelentenek valódi megoldást (Virág 2022). Miskolc 2019-ben megválasztott vezetése a helyzet súlyosságának felismerésével és értékelésének megkezdésével elkezdett azon gondolkodni egy újonnan létrehozott sokpartneres munkacsoportban, hogy hogyan lehetne a leszakadó városrészben élők életkörülményein, életminőségén javítani, a leszakadást csökkenteni.

Érdekes először abból kiindulni, hogy melyek a legfőbb foglalkoztatást gátló, nehezítő tényezők? Ebből következik, hogy hogyan lehet a számos nehézség ellenére a szegregátumokban élők foglalkoztathatóságán javítani, munkaerőpiaci integrációját támogatni? Utóbbi a társadalmi integráció egyik területe (Kovách et al. 2017). Felmerül az a kérdés is, hogy milyen módszerek, intézkedések szükségesek ehhez? A fenntarthatóság és a hatásosabb beavatkozások érdekében azonban hatékonyságnövelés, a jelenlegi ellátások összehangolása (Scharle 2024), együttműködések, tudásmegosztás és innovatív módszerek szükségesek.

A tanulmányban a slumok szakirodalmi áttekintését követően, a 4IM projektet ismertetem és a rész munkaidős projektasszisztensi szerepemnél fogva, az operatív team tagjaként lényegében résztvevő megfigyelőként végigkísérhettem és leírhattam a projekt foglalkoztatásfejlesztési folyamatának alakulását. Az adminisztratív, dokumentációs feladataim mellett számos alkalommal részt vehettem a terepmunkában, így közvetlen benyomásokat, tapasztalatot szereztem a két településrészről és lakóiról. Továbbá, első kézből hallhattam a területi munkatársak mindennapi tapasztalatait és a különböző szakmai, munkacsoporti egyeztetések fejleményeit. Ezt kiegészítettem az eltelt időszak alatt keletkezett dokumentumok elemzésével és a saját meglátásaimmal, így esettanulmány rajzolódott ki a projekt beavatkozási területét képező miskolci leszakadó városrészekre vonatkozóan, a Bábonyibércre és a Tetemvárra. A program során tapasztalt jelentősebb kihívásokat is ismertetem, továbbá igyekszem röviden rámutatni a fenntarthatóság kockázataira és a közösségi coachok szerepére.

A két célterületet még az Önkormányzat 2020-ban alakult Leszakadó Városrészek Munkacsoportja választotta ki az elvégzett intézményi feltérképezés alapján, mert itt tűnt a legkézenfekvőbbnek a rászoruló személyek, háztartások elérése és a beavatkozás, így én is ezt a két területet vizsgáltam. Emellett ez a két terület kifejezetten közel található a belvároshoz, ezért stratégiai fontosságúak (Sz.n. 2023).

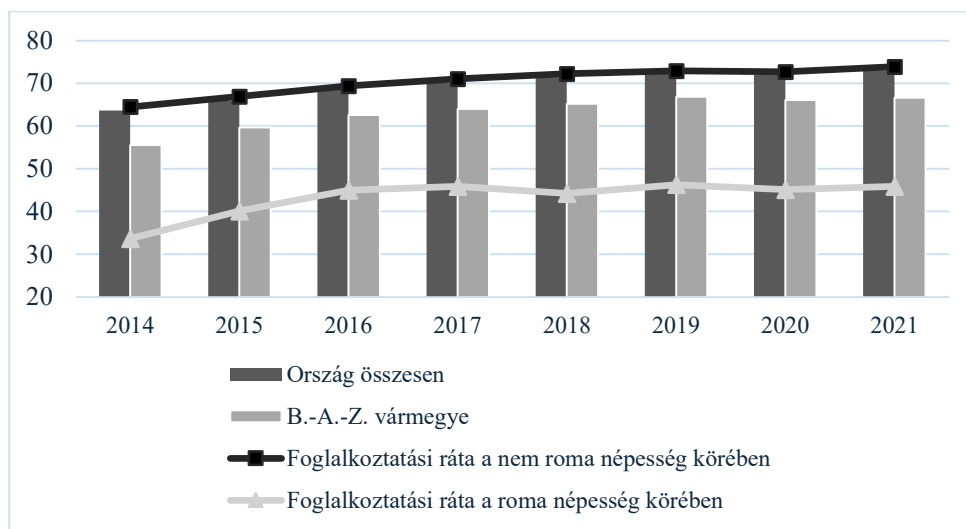
A társadalmi leszakadással azért is különösen fontos foglalkozni mivel, ha az érintettek száma elér egy kritikus tömeget, az a városok jövőjére is negatív hatással lehet, az elvándorlástól

kezdve, a romló közbiztonságon és élhetőségen át, a város presztízsének, vonzerejének romlásáig. Mindez számtalan rosszul megélt életet és potenciális munkaerőtartalékot jelent, tehát nemzetgazdaságilag is jelentős kérdés.

A slumok szociológiai ismertetőjegyei

A foglalkoztatás-foglalkoztathatóság kérdésköréhez kapcsolódóan figyelembe kell venni, hogy milyen tulajdonságai vannak a slumoknak és milyen dinamikák játszódnak ezekben terekben, amelyben a Miskolc városa által kezdeményezett projekt tevékenységei is zajlanak, hiszen befolyásolja az ott élők életesélyeit, életmódját és lehetőségeit.

A leszakadó városrészeket többségében hátrányos helyzetű csoportok lakják és számos egymással is összefüggő probléma koncentrálódik itt, a gyermekek veszélyeztetettségétől kezdve, a lakhatási- és energiaszegénységen keresztül az alacsony iskolázottsági szintig és a lakosok kedvezőtlen egészségi állapotáig. Ezeken kívül jelen szoktak lenni hulladékkezelési nehézségek, devianciák vagy infrastrukturális hiányosságok. Ezek valamilyen szinten mind összefüggésben állhatnak a foglalkoztatás és foglalkoztathatóság kérdéskörével is (MMJV 2021). A roma népesség foglalkoztatási rátája hazánkban nagyon alacsony (G. Fekete 2015), - a közfoglalkoztatottakat is beleértve - míg a munkanélküliségi és az inaktívítási ráta magasabb körökben a többségi társadalométól (KSH 2022). A különbség Borsod vármegyével összehasonlítva is jelentős, ahol eleve 5-6 százalékponttal alacsonyabb a foglalkoztatottság az országos adathoz képest (KSH 2024). Ezen különbség leszakadó városrészek esetében is hasonló.

1. ábra: Foglalkoztatási ráta alakulása területi dimenzióban, valamint a roma és nem roma népesség viszonylatában 2014 és 2021 között (%)

Figure 1: Employment rates by area and by Roma and non-Roma population between 2014 and 2021 (%)

Forrás: saját szerkesztés KSH (2022, 2024) adatok alapján

Mindezek ellenére elmondható, hogy a szegregátumok nem homogének, hanem heterogének. Szociodemográfiai jellemzők vagy kutatók különböző csoportosításai alapján egészen sokrétű lakossággal rendelkeznek. A szegregátumokat továbbá, belső tagoltság is jellemezheti, hiszen gyakorta előfordul, hogy teljes utcákat laknak a helyi viszonylatban jómódúnak számító családok, míg a szomszédos utcákban többségében hátrányos helyzetűek élnek, akik nagy átfedésben vannak a roma népességgel (Pusztai 2018), de fontos leszögezni, hogy a szegénység,

kirekesztettség nem csak a romákat sújtja.

Elméleti háttér

A városi szegregátumokhoz nagyban kapcsolódik Böhm Antal (1992) depressziós zónákra vonatkozó elmélete. Ennek alapján elmondható, hogy a társadalmi-gazdasági válság elmélyülése, az ipar hanyatlása területileg is jól körülhatárolható úgynevezett „*depressziós zónákat*” hozott létre, olyanokat, melyek jól lokalizálhatóak. Így létrejöhetnek olyan terület-egységek, egyfajta zárványok, melyekben vagy az infrastrukturális elmaradottság, vagy szellemi-kulturális kifosztottság, munkanélküliség lesz a domináns.

A városi szegregátumok vonatkozásában fontos kérdés, hogy az ott élők hogyan jellemezhetőek a *társadalmi integráció három szintjét*: a szociális vagy személyközi, a társadalmi szintű és a rendszerintegrációt tekintve. Ugyanis, ha egy közösség térbeli és/vagy társadalmi értelemben elkülönül, akkor az azt eredményezheti, hogy úgynevezett „kisközösségi életvilágok” jönnek létre sajátos norma- és értékészlettel, mely világokban a rendszerintegráció) és a társadalmi szintű integráció csorbul (Szabó-Tóth, Mihályi 2023; Kovách et al 2017).

A *társadalmi kirekesztés* meghatározásai általában megegyeznek abban, hogy a kirekesztés a társadalom működésének zavara: olyan tünet, amely azt jelzi, hogy az integráció, a kohézió sérült (Berszán 2017). A definíciók a társadalmi reprodukciós folyamatokban, különböző (akár választási) lehetőségekben való elégtelen részvételben is megegyeznek, valamint abban is, hogy nem csak jövedelmi szegénységről van szó, hanem számos más tényezőről is és komplex folyamatról [(Európai Bizottság 1998, Ferge 2000) idézi: Berszán 2017; (Szalai 2002) idézi: Havasi 2002].

A kirekesztődés általában együtt jár a szegénységgel is és így értelmezve egybevág Amartya Sen munkásságával a szegénységről, mint választási lehetőségek hiányáról, negatív és pozitív szabadságról, arról, hogy nem csupán anyagi kérdéstről van szó és a képességek hiányáról, melyek tágran értelmezve a társadalmi újratermelésben való részvételhez és a jólét-jólét eléréséhez lennének szükségesek (Felcsuti 2012).

A magyarországi szegénység legaggasztóbb sajátossága a „*ragadós padló*”, vagyis az, hogy az intergenerációs mobilitás rendkívül alacsony. Az OECD vonatkozó kutatása szerint az, hogy milyen családba születünk, kirívóan szoros összefüggést mutat saját későbbi, felnőttkori életkörülményeinkkel (Filippov 2022).

Robert Castel (1993, 2000) egyik tanulmányában a *társadalmi lét három zónáját* különíti el, melyek közül az egyik a kiilleszkedésé, másik munkájában már a mélyszegénységben élőkéről, mint egyfajta „*kiilleszkedett társadalmi csoportként*” ír, akik esetében a nélkülözés akár egyfajta szélsőséges bizonytalansághoz vezet és járhat a kognitív képességek csökkenésével, illetve ezekre nehezedő nyomással [(Mani et. al. 2003; Szabó-Tóth 2004; 2005) idézi: Szabó-Tóth, Mihályi 2022].

A különösen nehéz helyzetben lévő emberek vonatkozásában a szakirodalom egyfajta „*jelenre orientált habitusról*” is ír. Ennek jellemzője, hogy az adott csoport tagjai nem tudják halogatni vágyaik teljesítését, nem rendelkeznek a hosszabb távra való tervezés képességével és igényével. Nem tudják kivárni a beruházásaik, erőfeszítéseik ellenében várható kedvezőbb későbbi megtérülést, azaz hozzájárulnak szegénységük konzerválásához (Stewart 2001; Ladányi–Szelényi 2004).

A slumok jellemzői

A városi slumok általában marginális helyeken találhatók, nehezen ellenőrizhetőek, spontán, átmeneti jelleggel és tervezetlenül alakulnak. Nem ritkán a szabálytalan, a tiltott és a titkos jelzők is előkerülnek ezen területek jellemzésekor (Szabó-Tóth, Mihályi 2022).

együttműködésekre, partnerségekre. Továbbá az ernyőprojektekben és a szinergiában történő, európai léptékű, komplex stratégiai fejlesztésben és jövőkép kialakításában látják a fejlődés potenciális lehetőségét a Gazdaságfejlesztési Zóna szakemberei (Északkelet-magyarországi Gazdaságfejlesztési Zóna 2020).

Hasonlóan gondolja sok más szerző is a munkanélküliség, a népességfogyás, a társadalmi leszakadás kezelését hosszútávon, melyhez szükségesek a társadalom szereplői közötti újszerű együttműködések, az állampolgárok közvetlen, önkéntes részvétele a döntési folyamatokban, a társadalmi innovációs törekvések megvalósítása [(Phills et al. 2008, Kocziszky et al. 2017, Lipták-Horváth 2018, Veresné Somosi-Varga 2018, Kozma 2019, Tóth-Varga 2022) idézi: Varga 2022]. A javaslatok kifejezetten hasonlóak a következőkben ismertetésre kerülő 4IM projekt céljaihoz és intézkedéseseihez.

A 4IM projekt bemutatása

Közvetlen előzmények

2020-ban Miskolc Megyei Jogú Város megválasztott vezetésének kezdeményezésére megalakult a Leszakadó Városrészek Felzárkóztatásáért Munkacsoport (a továbbiakban: Munkacsoport) a (re)integráció elősegítésére. A Munkacsoport tagjai az érdekelt helyi önkormányzati és intézményi munkatársak, a helyi partnerszervezetek képviselői, civil aktivisták és szakértők. A leszakadó városrészek integrálására vonatkozóan már több megoldási javaslat is született korábban, de ezek a problémák egy-egy részére fókuszáltak, nem voltak elég hatásosak és a problémáknak nem a gyökereit kezelték (MMJV 2021).

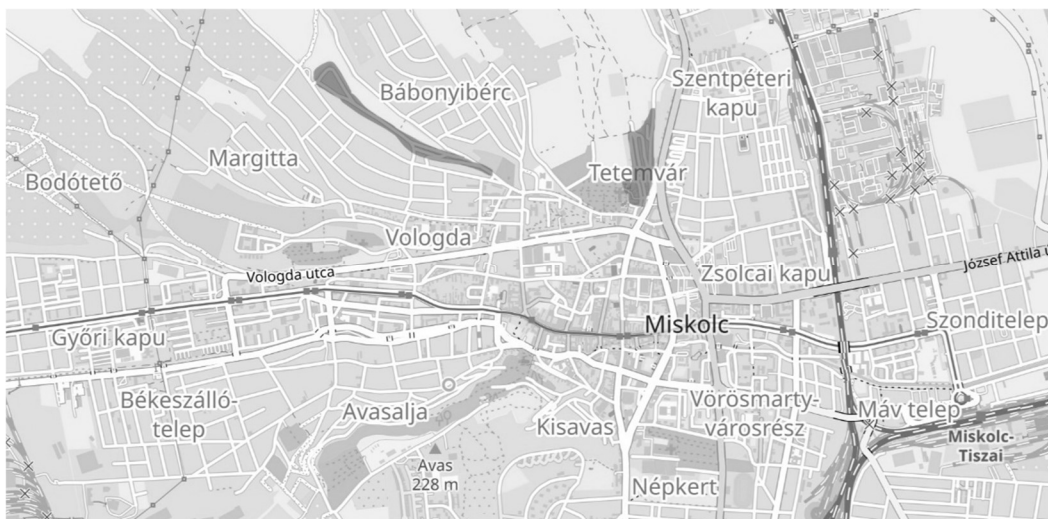
A KSH 2001-ben végzett népszámlálási adatokon alapuló szegregációs mutatója azokat a területeket jelöli szegregátumoknak, ahol az aktív korú népességben belül, a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők, és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya mindkét mutató esetében magasabb, mint 50 százalék. Azok a területek, ahol a lakosok számának legalább 40 százaléka a fent említett mutatók szerint alacsony státusú, veszélyeztetett területnek minősülnek (Rácz 2014). Szegregátumnak nevezzük továbbá azokat a területeket, ahol a rendszeres szociális támogatásoknak a lakossághoz vagy lakások számához viszonyított aránya eléri a városi átlag kétszeresét. Szegregációval veszélyeztetett területnek tekintjük azokat a területeket is, ahol a rendszeres szociális támogatásoknak a lakosságokhoz/lakások számához viszonyított aránya eléri a városi átlag 1,7-szeresét (Méreiné Berki 2021).

A 2011-es népszámlálás Miskolcon a szegregátumokban élők számát 6 745 főben állapította meg, azonban a szegregációs mutatók az elmúlt évtizedben pedig elavultak és a szegregátumok is változtak. Ennek szükségességét észelve hosszas munka után a Munkacsoport elfogadott egy koncepciót és munkatervet, amelyben beazonosításra került a 16 ma létező leszakadó városrész. Összegyűjtött intézményi adatok alapján 2021-ben elkészült egy empirikus alapú összesítés az egyes leszakadó városrészekben élő lakosok számáról, mely szerint valamivel több, mint 10 ezer ember él ezeken a területeken (Sz.n. 2023), ami a város népességének körülbelül 7%-a, csökkenő népesség mellett. Mindez az egész városra és a jövőjére hatással van, nemcsak azokra, akik a leszakadó városrészekben élnek (Márctis 2022). Egy, az intézmények, civil szervezetek, önkormányzati osztályok által kitöltött kérdőív alapján elkészült egy helyzetelemző tanulmány a leszakadó városrészekben élők életkörülményeiről is. A legfontosabb megoldandó problémák a lakhatási szegénység, szociális és komplex társadalmi, oktatási problémák mellett a foglalkoztatási és foglalkoztathatósági kihívások (MMJV 2021).

A közvetlen előzmények közé tartozik még a Civic Europe „Miskolc shall be a place for everyone” nevű pályázat, amely a 4IM projekt előkészítésére szolgált a két kiválasztott szegregátumban mintegy 10 hónapon keresztül. Ez segítette a helyzetelemző tanulmány megvalósulását, a közösségi coaching modellezését Bábonyibércen és Tetemváron, illetve Miskolc első megjelenését az európai szociális városfejlesztési platformokon (Szenttamási 2021; Márctis 2022).

A két leszakadó városrész

A két városrész domborzati, infrastrukturális, lakhatási és szociális viszonyait tekintve kedvezőtlen helyzetű. Mindkét területen gyakoriak a zsebszerződések, a rendezetlen tulajdonviszonyok és előfordul, hogy a lakosok okmányai hiányoznak. Gyakoriak a komfort nélküli, félkomfortos, sokszor fürdőszoba nélküli lakások. A régi borospincékre esetenként házak épültek, melyekben jellemzően zsúfoltan élnek. Az illegális hulladéklerakás következtében rágcsálók vannak jelen. A Tetemváron a Máltai Szeretetszolgálat Jelenlétpontot működtet (Sz.n. 2023), a Bábonyibércen viszont nem voltak fejlesztések, programok 2021 előtt. A telep egész területén rendelkezésre áll a gáz és villany-szolgáltatás, de a gáz és víz bekötés csak néhány család esetében történt meg, így a legtöbb család a közkútról hordja a vizet, a szennyvizet pedig az udvarukra vagy az utcára engedik (MMJV 2021).

3. ábra Miskolc két beavatkozásra kiválasztott városrészének elhelyezkedése

Figure 2: Location of the two neighbourhoods of Miskolc selected for intervention

Forrás: OpenStreetMap alapján saját szerkesztés

A TEIR rendszer területmérő eszközét alkalmazva a Bábonyibérc területe hozzávetőleg 0,09 km², míg a Tetemváré kb. 0,06 km² (TEIR rendszer é.n.). Előbbi becsült lakossága a 2022-es háztartási felmérés alapján kb. 300 fő, utóbbié pedig legfeljebb 350 fő lehet. A Tetemváron az átlagos családnagyság 4-5 fő, a Bábonyibércen 5-8 fő (MMJV 2021), melynek korösszetétele fiatalabb, itt az 5 és annál több főt számláló családok aránya 22,4%, szemben a tetemvári 7,3%-kal. A háztartások 56%-ában nincsen 16 év alatti fiatal a Tetemváron, míg a Bábonyin ez az arány 47%, továbbá a tetemváriak közel 31%-a nyugdíjas, ami 6,4 százalékponttal nagyobb arányt jelent a másik területhez képest (Szabó-Tóth, Mihályi 2023).

A 4IM projekt

A Leszakadó Városrészek Munkacsoport és a Civic Europe program előkészítő munkája alapján megfogalmazódott és beadásra került a 4IM projekt-javaslat az Európai Unió Foglalkoztatás, Szociális Ügyek és a Társadalmi Befogadási Főigazgatósága által kiírt pályázatra. Az Önkormányzat „Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkozást-fejlesztésért Miskolcon” elnevezésű koncepciót nyújtotta be. A kezdeményezés elnyerte az EU támogatását, így 2021 novemberében 5 konzorciumi taggal (Miskolci Egyetem, Kassa városa, AEIDL, Abaujrakezdés Egyesület, HÁRFA Alapítvány) kiegészülve az Önkormányzat megkezdte a pályázatban meghatározott intézkedések végrehajtását az Initiative

for Innovative Integrated Interventions in Miskolc - (Miskolc a mi helyünk! - VP/2020/003/0218) projekt, röviden 4IM projekt keretében. (Sz.n. 2023; MMJV é.n.). Miskolcon kívül több Európai városban is fut hasonló kezdeményezés, de Közép-Európában ez az egyetlen (Osgyáni 2023).

A 2024 júniusáig tartó kísérleti projekt célja egy új szociális-foglalkoztatási modell bevezetése, tesztelése, a szociális és foglalkoztatási szolgáltatások célzott összehangolása és intézményi struktúra kidolgozása, valamint innovatív együttműködések kialakítása az állami-, önkormányzati, civil és privát szféra érintett szervezetei között (Sz.n. 2023). Mindezt az Európai Szociális jogok 14. pillérében foglalt minimumjövedelemmel kapcsolatos elv szem előtt tartásával (Carter 2023; Osgyáni 2023).

Az új társadalmi innovációs modell feladata az életminőség javítása, a magasabb foglalkoztatottság, jobb hozzáférhetőség elérése és fenntartása, amely növeli, közelebb hozza a többségi társadalomhoz való integrálódás lehetőségét (Trézi, Képes 2022).

A projektre kísérleti mivoltánál fogva a *learning by doing* [(Dewey 1976) idézi: Vermeki 2021; Arrow 1962] is jellemző, mint társadalmi innovációs elem, hiszen új, nem hagyományos módszereket tesztelünk, a beavatkozások mikéntjét, az eljárásrendünket magunknak kell kialakítanunk és ha kell változtatnunk, korrigálnunk rajta a tapasztalatok alapján.

Továbbá, fontos az új szolgáltatási rendszer kiterjeszhetősége az egész városra, hogy adaptálható legyen Kassán és elterjeszthető más magyarországi és európai városokban (Sz.n. 2023).

Megvalósuló tevékenységek

Az elkészülő koncepció egyszerre tükröz holisztikus, intézményi szemléletet az elérhető ellátások párhuzamosságának megszüntetésével, a szolgáltatók közötti kommunikáció hatékonyságának növelésével, együttműködések kialakításával a kötelező feladatellátáson felül. Másrészt a koncepció az intenzív terepmunka által ügyféloldali megközelítést is tartalmaz (Osgyáni 2023, Gúr Péter Attila szóbeli közlése), melyben a háztartást egy egységként kezelik.

A megvalósuló tevékenységek közé tartozik az irányító, koordináló és lebonyolító intézményi struktúra létrehozása, a városi és településrészi szintű partnerségépítés és helyzetfeltárás, háztartási szintű analízisek. A lakóközösség aktivizálása érdekében a közösségi coaching alkalmazása és a lakosok által megfogalmazott, illetve a feltárt problémákra válaszul integrált szolgáltatáscsomagok kialakítása, fejlesztése. A meglévő szolgáltatási struktúrák újragondolása, átalakítása a hatékony és eredményes működés érdekében. Továbbá, a fejlesztési célú kommunikáció és disszemináció is kihagyhatatlan teendők. Az új módszerek kipróbálásra kerülnek a két kiválasztott leszakadó városrészben összesen 300 fő részvételével, akiknek ezáltal javul a foglalkoztathatósága (Osgyáni 2023).

A tudásmegosztás, információcsere és együttműködések kialakítására innovációs csomópontok, úgynevezett hub-ok kerültek létrehozásra.

A *Társadalmi Innovációs Tanács* (TIT) egy szakértői csoport, amely a leszakadó városrészeket vizsgálja, monitorozza az ellátórendszerhez kapcsolódó jogszabályok, helyi rendeletek módosítására vonatkozó szakmai dokumentumokat. Javaslatokat fogalmaz meg és közreműködik a jövőbeni integrációs programok tervezésében és fejlesztésében. A *Társadalmi Innovációs Forrásközpont* (a továbbiakban Forrásközpont) végzi az operatív munkát, melynek feladatai közé tartozik a háztartások támogatását szolgáló integrált, kísérleti rendszer irányítása, fejlesztése, benne az integrált szolgáltatási csomagok koordinálásával. A TIT munkaszervezeteként is működik és partnerszervezeti kör, együttműködések kialakítására törekszik. Feladata még a terepmunka szoros szakmai koordinálása, amely magába foglalja a háztartások elérését, helyzetük felmérését, a közösségi coachingot, rendezvények lebonyolítását, valamint a munkaerőpiaci tanácsadást, mentorálást és csoportos kompetenciafejlesztések szervezésében való közreműködést. Ezáltal kapcsolatot biztosít a leszakadó városrészek és az Önkormányzat között. A *Területi Integrált Szolgáltatási Munkacsoportok* pedig a terüleetspecifikus szolgáltatásokban érintett operatív megvalósítók. Feladataik az igények,

lehetőségek összehangolása. Az integrált szolgáltatáscsomagok kialakításában és működtetésében való aktív részvétel (Osgyáni 2023).

A foglalkoztatás elősegítése a két leszakadó városrészben

Előkészítés és feltárt nehézségek

A 4IM projekt indulása után 2022 elején a két terület lakosságának bevonására, igényeik és a problémáik megismerésére, valamint az aktívak beazonosítására a közösségi coaching módszerével és lakossági fórumok tartásával került sor.

Ezzel párhuzamosan 2022 nyarán az Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete által koordinálva háztartási szintű kérdőíves felmérés zajlott a Tetemváron, majd a Bábonyibércen szociális munkás, szociológus hallgatók, mint kérdezőbiztosok és a Forrásközpont munkatársainak közreműködésével.

A fórumok és a felmérések megerősítették, hogy a legfőbb problémák, melyek a projekt céljaihoz is illeszthetőek: egészségi állapotbeli, hulladékkezelési gondok, lakhatási szegénység, foglalkoztathatóság, munkanélküliség, valamint az oktatási-iskolázottsági problémák.

A háztartási felmérés alapján 2022-ben a két célterületen élő, aktív korú lakosság 47,1 %-a foglalkoztatott. A nyugdíjasok aránya 27,9%. A munkanélküliek, és egyéb ok miatt nem dolgozók aránya kb. 25%. Hozzá kell tenni, hogy az adatok nem térnek ki arra, hogy hányan dolgoznak a fekete vagy szürke gazdaságban, hiszen önbevallás alapján lettek rögzítve a kérdéses során (Sz.n. 2023, Szabó-Tóth Mihályi 2022).

Mindezek figyelembevételével kerültek meghatározásra a *szolgáltatási csomagok*, melyek a tárgyalt problémákra választ tudnak adni, melyek a következők: foglalkoztatás-fejlesztéshez, oktatáshoz fűződő, életminőséget- és fizikai életkörülményeket javító, valamint közösségi szolgáltatási csomag (Sz.n. 2023).

Mielőtt ezek közül a foglalkoztatást elősegítő szolgáltatáscsomagot és annak tesztelését bemutatnám, előbb ismertetem a két városrészben lakók foglalkoztatását, foglalkoztathatóságát és társadalmi integrációját gátló fő tényezőket, kihívásokat, melyeket a felmérések, a rendszeres terepmunka és a projekt volt vagy jelenlegi munkatársainak szakmai tapasztalata együttesen támaszt alá.

A leleményesnek nevezett pénzszerzési formák gyakran előfordulnak a célcsoport körében (Szabó-Tóth, Mihályi 2023). Sokan eladósodtak és annak érdekében, hogy ne tiltsák le a jövedelmük jelentős részét, feketén kényszerülnek dolgozni. A városrészekben lakók egészségi állapota, egészségtudatossága kedvezőtlen, a lakosság egy része az általános iskolát sem fejezte be (Sz.n. 2023). Különböző devianciák is jelen vannak a két területen. Olykor nem a jövedelem hiánya a legégetőbb probléma, hanem inkább annak nem megfelelő beosztása, a pénzügyi tudatosság hiánya, ahogy G. Fekete (2008) is utalt rá. Az sem ritka, hogy amikor a foglalkoztatási tanácsadók beszélgetnek velük, olyankor nagyon motiváltak és egész nyitottnak tűnnek, de később lehet, hogy mégsem jelentkeznek, vagy csak késleltetve. Időnként a valóságtól elrugaskodott elképzelésekkel rendelkeznek. Sokak munkába állását az „induló tőke” hiánya lehetetleníti el, hogy nincs elegendő pénzük tömegközlekedési bérlet megvételére, nincs állásinterjú során viselhető rendezett, elegáns öltözködésük vagy egyszerű szépészeti felkészítés is szükséges lehet. A többgyerekes nők pedig a gyermekeik gondozása, felügyelete miatt nem tudnak vagy nem akarnak sokszor munkába állni. Az is előfordulhat, hogy állásokra való jelentkezésnél egy munkáltató vagy a HR-es a jelentkező etnikai származása vagy lakhelye miatti előítéletek, sztereotípiák következtében utasítja el a jelölt felvételét vagy be sem hívják az állásinterjúra (Szabó 2022).

A foglalkoztatási szolgáltatáscsomag

A szolgáltatási csomagok tartalmának, ütemtervének meghatározása egy erre a célra szervezett workshopon történt az Önkormányzat és együttműködő partnereivel közösen. A foglalkoztatást segítő, munkaerőpiaci csomag célja, hogy a célterületen élő legalább 16 éves lakosság

képességeinek és készségeiknek megfelelő munkalehetőséget biztosítson, elsődlegesen a nyílt munkaerőpiacon (Sz.n. 2023).

Eleinte a foglalkoztatási szolgáltatáscsomagban meghatározott folyamat a Forrásközpont munkatársainak a helyi lakosokkal történő kapcsolatfelvétellel kezdődött. Ezeket az adatokat megkapta a Vöröskereszt Kézfogás Klaszter nevű szervezete. Az ő call centereseik felhívták az ügyfeleket és felvették a legfontosabb foglalkoztatáshoz kapcsolódó adataikat. Ezek visszakérültek a Forrásközponthoz feldolgozásra majd főleg a Paktum Irodához irányítottuk az ügyfeleket. A megbeszéltek szerint a megváltozott munkaképességű ügyfelekkel is a Kézfogás Klaszter foglalkozott volna.

2023 júniusig nagyjából 20-30 fő jelent meg a Paktumnál, néhányan voltak állásbörzén és pár fő tudott elhelyezkedni, de közülük sem mindenkinek volt megfelelő a közvetített munka. A tesztelés során a telefonos megkeresés személytelennek bizonyult, többen óvakodtak tőle, nem mondtak igazat a feltett kérdésekre vagy nem voltak elérhetőek. Utóbbiakra válaszul és a Paktum Iroda megszűnésével, szervezeti és személyi változások következtében döntés született a folyamat módosításáról.

Újraszervezve

2023 második felében a foglalkoztatási munkacsoport és a szolgáltatási csomagok átdolgozásra kerültek.

A foglalkoztatási csomag átalakítása mellett a foglalkoztathatóságot gátló tényezők kezelését jobban célzó szolgáltatási csomagokat alakítottunk ki, illetve alakítottuk át a meglévőket. Ezek az *életminőség- és életkörülmények javítása* szolgáltatáscsomagok, az új *oktatási-képzési szolgáltatáscsomag*, aminek célja a tanulásra motiválás és megfelelő képzési lehetőségek kínálása, eligazítás azoknak, akiknek a foglalkoztatását iskolázottságuk vagy szakmai képzettségük hiánya nehezíti meg. A régi közösségi csomagból pedig *motiválás és mobilizálás* szolgáltatási csomagot alakítottunk a passzívakra koncentrálván.

A *foglalkoztatási csomag* átalakításának részeként a Paktum Iroda megszűnésével, annak két foglalkoztatási tanácsadója 2023 nyár végén átvételre került a Miskolci Egyesített, Szociális, Egészségügyi és Gyermekjóléti Intézménybe (MESZEGYI) és a Paktum Iroda volt vezetője is folytatta a velünk megkezdett munkát. A foglalkoztatási tanácsadók részt vettek a terepmunkában és kihelyezett ügyfélfogadást fognak meg valósítani a célterületeken vagy a MESZEGYI telephelyein.

Új, fontos szereplőként a Regionális Civil Központ Alapítvánnyal és a Miskolci Szakképzési Centrummal (MSZC) vettük fel a kapcsolatot és törekedtünk őket összekapcsolni a lakosokkal. A szociális terület és a szakképzés között eddig távolság volt, illetve gyakran információhiány lépett fel a szociális szakembereknél és a családoknál egyaránt (Krank Andrea szóbeli közlése).

A MSZC megújult, rugalmas és hatékony képzési formáival nagyban hozzá tud járulni a munkaerőpiacon szükséges képesítések, készségek megszerzéséhez, valamint a lemaradó, lemorzsolódó diákoknak az általános iskola befejezéséhez, illetve a felnőttek szakma vagy részszakmaszerzéséhez is. Erre a Dobbantó Program és a Műhelyiskola a legmegfelelőbb eszközünk, de utána lehet folytatni a tanulmányokat és teljes szakmát szerezni, tanulói jogviszony esetén ösztöndíjjal (Molnár 2023, Nagy 2023).

A megújult foglalkoztatási csomag elemei

Az új foglalkoztatási szolgáltatáscsomag *egyéni és csoportos munkaerőpiaci tanácsadást, pályá- és álláskeresési tanácsadást*, valamint *egyéb csoportfoglalkozásokat* foglal magába.

Az *egyéni munkaerőpiaci tanácsadás* a munkaerőpiaci folyamatok ismertetését, a munkavállalást elősegítő vagy korlátozó tényezők feltárását és az utóbbiak elhárítását célozza. Emellett támogatási eszközök meghatározásával segíti a tanácskérőt az álláshoz jutásban és annak megtartásában. Az *egyéni pályatanácsadás* a pályaválasztás és pályamódosítás elősegítését, megfelelő pályaterv kialakítását szolgálja, figyelembe véve az érdeklődést, képességeket, személyiséget és a munkaerőpiaci igényeket. Az *egyéni álláskeresési tanácsadás*

célja pedig az álláskereső felkészítése a megfelelő célállás megtalálásához, eléréséhez és az ehhez szükséges álláskeresési technikák elsajátítása.

A *csoportos munkaerőpiaci tanácsadás* keretében a *kulcsképességfejlesztő foglalkozások* a munkavállaláshoz, munka megtartásához és munkavégzéshez szükséges kompetenciák feltárását és fejlesztését célozzák. A *motiváló foglalkozások* az inaktív álláskeresők mobilizálására és munkára kész állapotba hozására irányulnak, valamint az önismeret bővítését és elhelyezkedési akadályok leküzdését célozzák. A *re-integráló foglalkozások* segítik a csoporttagok élethelyzetének tudatosítását, elemzését és az állás nélküli résztvevők önismeretének növelését. A résztvevők számára egyéni fejlesztési terv készül. A csoportos pályatanácsadás és álláskeresési technikák oktatásának célja hasonló az egyéni tanácsadáshoz, így ezt külön nem ismertetem.

A csoportos foglalkozásoknál homogén csoportonként hívjuk a klienseket. Több csoportos digitális álláskeresésre irányuló, re-integrációs és pályaaorientációs foglalkozás megszervezésre került összesen 39 fő részvételével és pályaaorientációs célzattal üzemlátogatás is megvalósult 7 fő részvételével, majd támogatásunkkal a MSZC Élményközpontjába is ellátogathattak egy 3 fős csoport, akik szakmatanulási lehetőségekkel, illetve a műhelyiskola programmal ismerkedtek meg (MMJV é.n.). Emellett 34 fő aktív korú foglalkoztatási tanácsadásban részesült, akik közül néhányan el tudtak helyezkedni. Továbbá a területi munkatársak több tucat lakosnak ajánlották ki a szolgáltatási csomagok különféle elemeit és törekedtek minél többek bevonására. Mindezeket a már említett intézményi partnereink mellett, civil partnereink közreműködésével valósítottuk meg.

Általában nőtt a lakosság aktivitása, de továbbra is jelentős passzivitást tapasztaltunk. Sokkal kevesebben jelennek meg a foglalkozásokon vagy a pályaaorientációs programokon, mint amennyien előzetesen jelentkeznek rájuk, annak ellenére is, hogy a területi munkatársak előtte többször emlékeztetik őket. Úgy tűnik, hogy a jelenorientált habitusra jellemző hosszútávú tervezési készség hiánya köszönhet vissza és az ebből eredeztethető hirtelen elhatározás, tette készség gyorsan alább hagy az interakciók után, emellett a kudarckerülő magatartás (Kenderfi 2012) és számos tényező közrejátszhat még.

A modell fenntarthatóságára általában kockázatot jelenthet az együttműködések gyengülése, az információcsere ritkulása, az innovációs csomópontok esetleges felbomlása, finanszírozási problémák, a döntéshozói akarat változása, a módszerek hiányos intézményi integrációja vagy a nem megfelelő jogszabályi háttér és stratégia a leszakadó városrészek re-integrációjára.

A közösségi coachok összekötő szerepe

A közösségi coach olyan külső szakember, aki fejlesztési folyamatokat segít elő, egyszerre építi és aknázza ki a közösség tagjaiban egyénileg és csoportosan meglévő erőforrásokat. Serkenti és motiválja őket a közösségi célok meghatározására és elérésére, miközben konkrét tevékenységek megvalósítására ösztönzi a közösség tagjait (MMJV é.n.; Emery et al. 2011). Nélkülözhetetlen, hogy megfelelő szemlélettel és készségekkel, helyismerettel rendelkezzenek, nyitottak és szociálisan érzékenyek legyenek.

A különböző szituációkból eredően és a projekt előrehaladásával a coachok feladatai folyamatosan változtak. Igaz, hogy a *világítótornyot* a coachingban többnyire modellként, eszközként használják (Zalai-Zempléni 2023; Járdán et al. 2023), de szerintem metaforaként a közösségi coachok jelenlegi szerepére is használható, ami az előrelépés támogatásában, a lehetőségek megmutatásában, az óvatos terelgetésben és motiválásban, illetve a helyzeti felmérésben érhető tetten. Ráébredhetnek a lakosokat arra, hogy tehetnek helyzetük javítása érdekében.

Kiemelendő, hogy segítik a különböző szolgáltatók és a helyi lakosok összekapcsolását, elősegítik az információcsere, együttműködnek a területi szakemberekkel is (pl. védőnő, családsegítő, civil szervezet munkatársa stb.), így közös programokat, összehangolt intézkedéseket tudnak megvalósítani és ezáltal ideális esetben hozzájárulhatnak a szociális ellátások, végső soron a társadalmi leszakadás elleni küzdelem hatásosságának növeléséhez.

Mindez nem jelenti azt, hogy közösségi programok, tevékenységek generálásában, lebonyolításában egyáltalán nem vesznek részt, inkább hangsúlyeltolódásról van szó. Emellett a területi szolgáltatás-koordinátorokról sem szabad megfeledkezni, mert a folyamathoz ők is nagyban hozzájárulnak.

Kim Rita (1998) tanulmányában a belső motivációra való építés mellett érvel az iskolában, ami nem csak ott, hanem a közösségi coaching során is alkalmazható, még ha azt kívülről is kell felkeltenünk. Ez történhet célok megtalálásának támogatásával és arra való rákérdezéssel, hogy ezt hogyan érhetné el, ezáltal rávezetéssel és különböző tényezőkre (pl. képességeikre, szolgáltatásokra, alternatívákra) történő rávilágítással (Kunos 2011).

A coaching alapelvei (tudatosság és felelősségvállalás) szerint az ügyfélnek kell elhatároznia magát és megtennie az első lépést (Whitmore 2008), de ez nem elég, tovább is kell mennie, amiben támogatni, kísérni szükséges (Kiss Zsuzsanna szóbeli közlése). Olykor csak egy kis bátorítás szükséges. Hátrányos helyzetűek vonatkozásában ez fokozottan igaz lehet a jelenorientált habitus és a kudarcgerülő magatartás tükrében. A coachok szerint sokkal hatásosabb, mint szociális vagy gyermekvédelmi szakemberként. Jobban megnyílnak a helyiek és nagyobb az együttműködési hajlandóságuk.

Összefoglalás, következtetések

A tanulmányban áttekintettem a slumok szakirodalmát a benne élők nehézségeire is kitérve. Ezek a területeken nagy arányban élnek hátrányos helyzetűek és romák, ugyanakkor egészen heterogén területek, komplex, összefüggő problémákkal.

Összefoglaltam a sokrétű és komplex az Európai Unió által támogatott 4IM projektet. Ezt követően a projekt és a tanulmány egyik fő céljának, a foglalkoztatás növeléséért tett erőfeszítéseket mutattam be. Ez jelenleg a foglalkoztatási szolgáltatáscsomag kialakításától, a tesztelésén és az újragondolásán át, az elemeinek a kifejtésén keresztül az eredményekig és a közösségi coachok szerepének változásáig tart.

A célként kitűzött 300 fős indikátorszám elérése és meghaladása ugyan sikerült a projekt végéig 338 fővel, de a foglalkoztatási szolgáltatási csomagban 112 főt, míg az oktatási-képzési szolgáltatáscsomagban csak 68 résztvevőt tudtunk realizálni, ami összesen 180 fő. Ez a két szolgáltatási csomag javította közvetlenül a foglalkoztathatóságot, míg a többi három inkább közvetetten törekedett erre az életminőség, illetve az életkörülmények javításával 54 fő esetében, valamint a passzív lakosok motiválásával, illetve gyerekeken keresztüli bevonásával, főleg közösségi rendezvények által. Utóbbi keretében 104 főt értünk el (Krank 2024).

Az eredmények kapcsán vissza kell utalnunk a munkába állást, a formális képzésben vagy foglalkozásainkon való részvételt hátráltató tényezőkre, melyek gyakran szó szerint gátolták vagy ellenőszőntözték a lakosok bevonódását. Valamilyen formában történő kezelésük, megelőzésük tehát megkerülhetetlen a társadalmi egyenlőtlenségek újratemelődésekének mérséklésére. Továbbá, a szociális-foglalkoztatási modell fenntarthatóságát veszélyeztető kockázatokra is kiemelt figyelmet kell fordítani.

Ez egy időigényes, változékony folyamat rögzös úttal, amely során rugalmasság, „think outside the box” szemlélet és kreativitás szükséges. Úgy tűnik, hogy a területi hozzáférés biztosítása és a terepmunka valamilyen formában szükséges része a felzárkóztatási tevékenységnek. Érdemi, szakmaközi együttműködés és együttes gondolkodás, tudásmegosztás nélkül szinte lehetetlen feladat lenne.

Elmondható, hogy egyszerre alkalmazunk aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközöket (Dabasi-Halász 2018), hiszen az egyéni tanácsadások és a csoportos foglalkozások aktív foglalkoztatáspolitikai eszközök. Emellett úgy tartjuk, hogy akkor is egyet előrébb lép vagy legalábbis nem romlik az élethelyzete annak az egyénnek vagy családjának, aki valamilyen állami vagy önkormányzati támogatást, ellátást igénybe vesz.

Ezt Scharle Ágota közgazdász érvelése és számos általa idézett szerző is megerősíti, miszerint a közgazdasági szempontokat figyelembe vevő jó segélyrendszer kellően bőkezű, különben a

szűkmarkúság hosszú távon bosszulná meg magát. Egyúttal fontos, hogy motiváló is legyen, fenntartsa az aktivitást, hogy ne legyen munka ellen ösztönző sem (ELTE TáTK 2014). Az innovatív szolgáltatási modell és a módszerek a kihívások ellenére előremutatónak, egészen hatékonyak tűnnek és bízunk benne, hogy a fenntartható működés elérésével más városrészekre is kiterjeszthetők, adaptálhatóak lesznek Miskolc jövője érdekében.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a VP/2020/003/0218 azonosítási számú Initiative for Innovative Integrated Interventions in Miskolc - 4IM (Miskolc shall be a place for everyone!) projekt által, az Európai Unió támogatásával valósult meg.

Emellett jelenlegi és volt egyetemi oktatóim és a projekt munkatársainak értékes tapasztalatai és támogatása nélkül sem jöhetett volna létre.

Irodalomjegyzék

- ARROW, K. (1962): The Economic Implications of Learning by Doing. *The Review of Economic Studies*, Vol. 29. No. 3. 155–173. o. <https://doi.org/10.2307/2295952>
- BERSZÁN, L. (2017): A fogyatékos személyek társadalmi integrációja. Egyetemi Műhely Kiadó. Kolozsvár, 2017. <https://bit.ly/3G22V5P> (letöltve: 2023. 11. 09.)
- BOURDIEU, P. (1978): Az osztályok pályája és a valószínűségi okság (1). In: *A társadalmi egyenlőtlenségek újratemelődése*. Gondolat Kiadó: Budapest.
- BŐHM A. (1992): Depressziós zónák helyi társadalmi. *Esély*, 4. évf. 2. szám.
- CARTER, B. (2023): Minimumjövdelem: a szegénység elleni harc csodafegyvere? <https://hu.euronews.com/business/2023/01/25/minimumjovedelem-a-szegenyseg-elleni-harc-csodafegyvere> (letöltve: 2023. 11. 15.)
- CASTEL, R. (1993): A nélkülözéstől a kivetettségig – a „kiilleszkedés” pokoljárása. *Esély* 1993/3. pp. 3-23. http://www.esely.org/kiadvanyok/1993_3/anelkulozestol.pdf (letöltve: 2023. 11. 10.)
- CASTEL, R. (2000): The Roads to Disaffiliation: Insecure Work and Vulnerable Relationships. *International Journal of Urban and Regional Research*. 24/3. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.00262>
- DABASI-HALÁSZ ZS. (2018): Munkaerőpiac Tréning tananyag. Miskolci Egyetem, Miskolc. https://innovativ-tudasvaros-efop361.uni-miskolc.hu/files/1041/Munkaeropiac_tananyag.pdf (letöltve: 2024. 03. 23.)
- DOROS J. (2024): „Soha nem látott mértékben nőtt az analfabetizmus Magyarországon”. https://web2.nepszava.hu/3223977_analfabetizmus-tarsadalom-magyarorszag-szegenyseg-szabo-toth-kinga-interju (letöltve: 2024.03.02.)
- DÖVÉNYI Z. (szerk.) (2016): *A Kárpát-medence földrajza*. Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789630598026>
- ELTE TáTK (2014): Milyen az ideális segélyrendszer? <https://www.elte.hu/content/milyen-az-idealis-segelyrendszer.t.7285> (letöltve: 2024. 03. 12.)
- EMERY M., HUBBELL K., MILES-POLKA B. (2011): A Field Guide to Community Coaching. https://openprairie.sdstate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=sociology_grad_guide (Letöltve: 2023. 04. 09.)
- ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI ZÓNA (2020): Helyzetelemzés Borsod-Abaúj-Zemplén megye. https://www.uni-miskolc.hu/files/11812/BAZ_1206.pdf (letöltve: 2023. 11. 08.)
- FABÓK B. (2024): Észak-Borsodban válik igazán láthatóvá a Fidesz sikerének egyik fontos összetevője. <https://g7.hu/elet/20240206/eszak-borsodban-valik-igazan-lathatova-a>

- [fidesz-sikerenek-egyik-fontos-osszetevoje/#20240326091324](#) (letöltve: 2024. 03. 24.)
- FARKAS ZS. (2017): "Telepszerű lakókörnyezet volt a hivatalos elnevezése...": Telepfelszámolási programok integrációs hatásai és nem szándékolt következményei a rendszerváltás előtt és 2005-2010 között (PhD értekezés). ELTE Társadalomtudományi Kar Szociológia Doktori Iskola Szociálpolitika program. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2017.208>
- FELCSUTI P. (2012): Figyeljünk Amartya Senre! <https://magyarnarancs.hu/felcsuti/figyeljunk-amartya-senre-78639> (letöltve: 2023. 11. 10.)
- FILIPPOV, G. (2022): Hogyan (nem) lesz kevesebb szegény Magyarországon? <https://telex.hu/velemeney/2022/12/17/hogyan-nem-lesz-kevesebb-szegeny-magyarorszagon-szegenyseg-csokkentese-egyensuly-intezet-filippov-gabor> (letöltve: 2024.01.19.)
- G. FEKETE É. (2008): A romák munkavállalását gátló tényezők kezelése a munkaerőpiacon. In: *A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az új foglalkoztatási modellekig*. Herman Ottó Intézet, Miskolc.
- G. FEKETE É. (2015): Vidéki munkanélküliség Magyarországon (összefoglaló). In: *A vidéki munkanélküliség tömegessé válásától az új foglalkoztatási modellekig*. Herman Ottó Intézet, Miskolc.
- GRANOVETTER, M. (1988): A gyenge kötések ereje: A hálózatelmélet felülvizsgálata. In: *Társadalmi rétegződés olvasókönyv*. (Szerk.: Angelusz Róbert, Éber Márk Áron, Gecser Ottó) Budapest: ELTE, pp. 315-330. [0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olasokonyv_szerk_Gecser_Otto.pdf](#) (tankonyvtar.hu) (letöltve: 2023.03.01.)
- HAGGETT, P. (2006): Geográfia – Globális szintézis. Budapest, Typotex.
- HAVASI É. (2002): Szegénység és társadalmi kirekesztettség a mai Magyarországon. In: *Szociológiai Szemle* 12/4., pp. 51-71.
- JÁRDÁN T. – PATAKI A. – SZILÁGYI ZS. (2023): A fény, ami utat mutat - Hogyan indíts el változást egy rajzzal. *Magyar Coachszemle*. XII. évfolyam 1. szám. pp. 38-43.
- KENDERFI M. (2012): Hátrányos helyzetű fiatalok pályaegettségét célzó pályaeorientációs csoportfoglalkozások tapasztalatai. In: *A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban*. (Szerk.: Szilágyi Klára) Budapest: ELTE TáTK. pp. 83-96. https://tatk.elte.hu/dstore/document/1547/Szilagyi_A_palyaeorientacio_szerepe.pdf (letöltve: 2024. 03. 10.)
- KIM R. (1998): A belső motivációt befolyásoló tényezők és megjelenésük a Montessori-pedagógiában. *Új pedagógiai szemle*. 48. évf. 3. sz. 1998. március.
- KOVÁCH, I. et al. (2017): Társadalmi integráció. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet.
- KRANK A. (2024): A 4IM keretében létrehozott, innovatív intézményrendszer bemutatása (prezentáció). https://www.miskolc.hu/sites/default/files/egyszeru_oldal/beagyazhato_csatolmanyok/2024-05-27/82689/4im_innovativ_intezmenyrendszer_krank_andrea.pdf (letöltve: 2024. 06. 10.)
- KSH (2022): Fenntartható fejlődés indikátorai. 4.2. A roma népesség foglalkoztatási aránya a nem roma népességhez képest. <https://ksh.hu/s/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai-2022/4-2#analysis> (letöltve: 2023. 11. 10.)
- KSH (2024): 20.1.2.2. A 15–64 éves népesség gazdasági aktivitása, vármegye és régió szerint*. https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0077.html (letöltve: 2024. 06. 10.)
- KUNOS I. (2011): Magyar coaching-körkép. In: *Tudásalapú társadalom - Tudásteremtés - Tudástranszfer - Értékrendváltás*. Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar. Miskolc

- http://real.mtak.hu/101983/1/LillafuredKunos_document_14084_section_6316.pdf
(letöltve: 2023. 04. 05.)
- LADÁNYI J. – SZELENYI I. (2004): A kirekesztettség változó formái. Napvilág Kiadó, Budapest.
- LIPTÁK K. (2020): A közfoglalkoztatás jelentősége Borsod-Abaúj-Zemplén megye rurális településein. *Tér és Társadalom*. 34. évf. 4. szám., pp. 100-121.
<https://doi.org/10.17649/TET.34.4.3299>
- LIPTÁK K. – HORVÁTH K. (2018): Társadalmi innovációk szerepe a foglalkoztatáspolitikában és a vidékfejlesztésben. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*. 15. évf. 3. szám. pp. 55-68.
- MÁRCZIS M. (2022): 4IM Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért és a foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon - Miskolc mindenki városa lesz! (Prezentáció).
- MÉREINÉ BERKI B. (2021): Korlát és menedék – egy városi deszegregációs folyamat elemzése a társadalmi tőke vizsgálatán keresztül (PhD értekezés). Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani Doktori Iskola.
<https://doi.org/10.14232/phd.10946>
- MMJV (2021): Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának kezdeményezése: Munkacsoport a leszakadó városrészek integrációjának elősegítésére.
- MMJV HONLAPJA (é.n.): Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon - 4IM projekt.
<https://www.miskolc.hu/4im> (letöltve: 2023.10.18)
- MOLNÁR P. (2023): A megújult iskolarendszer (Prezentáció). Miskolci Szakképzési Centrum, Miskolc.
- MUHARI J. (2021): Rossz ott élni, nem jó ott lenni – 83 ezer gyerek él szegregátumban.
https://nepszava.hu/3137794_rossz-ott-elni-nem-jo-ott-lenni--83-ezer-gyerek-el-szegregatumban (letöltve: 2024. 03. 11.)
- NAGY R. (2023): Rugalmas tanulási utak (Prezentáció). Miskolci Szakképzési Centrum, Miskolc.
- NÉMETH E. (2019) Segély helyett rámpát - A külső-belső kontroll attitűd és a szegénység kapcsolata. *Universitas Budapestiensis de "Metropolitan"*. Annales (12). Budapesti Metropolitan Egyetem, Budapest, pp. 29-46.
- OSGYÁNI G. (2023): A 4IM projekt innovatív eszközei (prezentáció).
- PÁSZTOR I. Z. – PÉNZES J. (2018): A cigányság lélekszáma és helyzete egy északkelet-magyarországi felmérés tükrében. *Földrajzi Közlemények*. 142. évf. 2. szám. pp. 154–169.
- PUSZTAI G. (2018): Kutatáson alapuló tanulmány a sajátos nevelési igényű és a tanulási nehézségekkel küzdő tanulókkal való foglalkozás eredményességének növelése érdekében. EFOP-3.1.2-16-2016-00001 „A pedagógusok módszertani felkészítése a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzése érdekében”
pusztai_gabriella_tanulmany_2018_12-2-converted.pdf (unideb.hu) (letöltve: 2023. 11. 01.)
- RÁCZ A. (2014): Szegregáció a fejekben A statisztikai és a mentális társadalmi és térbeli elkülönülés vizsgálata Szegeden. Központi Statisztikai Hivatal Műhelytanulmányok 4.
<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok4.pdf>
- SCHARLE Á. (2024): 4IM – Szociális és foglalkoztatási szolgáltatások összehangolása: miért és hogyan? (prezentáció)
https://www.miskolc.hu/sites/default/files/egyszeru_oldal/beagyazhato_csatolmanyok/2024-05-27/82689/szocialis_es_foglalkoztatasi_csomag_osszehangolasa_scharle_agota.pdf
(letöltve: 2024. 06. 10.)
- SELIGMAN, M. (2011): Flourish, élj boldogan! Akadémiai Kiadó, Budapest.
- STEWART M. (2001): "Depriváció, romák és "underclass". *Beszélő*, 6. évf. 7-8. szám.

- SZABÓ A. (2022): Bizonyított: az előítéletesség hátráltatja a romák foglalkoztatását. <https://qubit.hu/2022/12/19/lattal-te-mar-romat-dolgozni> (letöltve: 2023. 11. 08.)
- SZABÓ-TÓTH K. - MIHÁLYI H. (2023): A „csapdába esettek”, az „apatikusak”, a „beletörődő szegények” – szociológiai látlet Miskolc két szegregátumos területéről.
- SZABÓ-TÓTH K. - MIHÁLYI H. (2022): 4IM felmérés eredmények (prezentáció). VP/2020/003/0218 azonosító számú - Initiative for innovative integrated interventions in Miskolc - 4IM (Miskolc shall be a place for everyone!) projekt.
- SZENTTAMÁSI, T. (2021): Miskolc will be a Place for Everyone! <https://civic-europe.eu/ideas/miskolc-will-be-a-place-for-everyone/> (letöltve: 2023. 11. 08.)
- SZ.N. (2023): Tapasztalati modell. Initiative for innovative integrated interventions in Miskolc) - (Miskolc a mi helyünk! - VP/2020/003/0218).
- SZTOJCSEV, I. (2023): Budapest másfélszer fejlettebb az EU-átlagnál, az Észak-Alföld viszont a legszegényebbek között van. https://hvg.hu/gazdasag/20230220_regiok_eurostat_fejlettség (letöltve: 2023. 11. 11.)
- TEIR RENDSZER (é.n.): Térkép. <https://www.oeny.hu/oeny/teir/#/>
- TRÉZSI, R. - KÉPES, N. (2022): Összefoglaló - Városi kezdeményezés az innovatív és integrált szociális szolgáltatásokért, foglalkoztatás-fejlesztésért Miskolcon 4IM projekt.
- VARGA, K. (2022): Résztételen alapuló társadalmi innováció Encs városban. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* XIX. évf. 3. szám., pp. 70-83. <https://doi.org/10.32976/stratfuz.2022.36>
- VIRÁG, T. (2022): A települészámolás és a lakhatási politika szerepe a marginalizált társadalmi csoportok térbeli és társadalmi mobilitásában. *Szociológiai Szemle* 32. évf. 4. sz., pp. 4–26. <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2022.4.1>
- VERMEKI B. (2021): Magyar felfedező, egy gyermekeknek készülő magyar nyelvi tananyag. *Hungarológiai Évkönyv* 22. évf. 1-2. sz. pp. 156-165.
- WHITMORE, J. (2008): Coaching a csúcsteljesítményért. Z-Press Kiadó, Miskolc 2008.
- ZALAI-ZEMPLÉNI ZS. (2023): A Világítótorony-modell. *Magyar Coachszemle*. XII. évfolyam 1. szám. pp. 18-22.